

ŽEMĖS ŪKIO IR KAIMO PLĖTROS GENERALINIO DIREKTORATO EŽŪFKP FINANSUOJAMŲ 2007–2013 M. KAIMO PLĖTROS PROGRAMŲ *LEADER* KRYPTIES TAIKYMO GAIRĖS

- Atnaujinta versija, pateikta Kaimo plėtros komitetui 2011 m. kovo 8 d.; baigta rengti 2011 m. kovo 25 d. -

Įvadinės pastabos dėl šių Žemės ūkio ir kaimo plėtros generalinio direktorato gairių atnaujinimo 2010–2011 m.¹

Pradinė šių gairių versija parašyta 2006–2007 m. kaimo plėtros programų (toliau – KPP) patvirtinimo tikslais. Šis dokumentas atnaujintas atsižvelgiant į *Leader* krypties įgyvendinimo analizę, prie kurios daugiausia prisidėjo Europos kaimo plėtros tinklo (toliau – EKPT) *Leader* pakomitečio tikslinių grupių veikla ir Europos Audito Rūmų specialioji ataskaita „Kaimo plėtros *Leader* metodo įgyvendinimas“ (paskelbta 2010 m. lapkričio mėn.).

Atnaujintoje versijoje daugiausia nagrinėjami tie klausimai, kurių pirmojoje versijoje nebuvo galima numatyti dėl *Leader* metodo integravimo naujumo. Šios gairės turėtų būti laikomos *Leader* metodo įgyvendinimo einamuoju laikotarpiu gerinimo priemone, skirta pasirengti sklandžiai pereiti į kitą laikotarpį.

Atsižvelgiant į KPP vidurio laikotarpio vertinimuose pateiktus pasiūlymus, dar gali būti padaryta pataisų, kuriomis bus siekiama pagerinti *Leader* krypties įgyvendinimą pagal kiekvieną individualią KPP.

Jeigu įgyvendinimo etape bus numatyta vietos plėtros strategijų pakeitimų, taip pat turėtų būti palengvintas specialių rekomendacijų dėl VVG lygmeniu atliekamo stebėjimo ir vertinimo įgyvendinimas.

Gairių tikslai ir struktūra

Pagrindinis šių gairių tikslas – padėti valstybių narių valdžios institucijoms parengti kaimo plėtros programų *Leader* kryptį (4 kryptis, nustatyta Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 61–65 straipsniais), kad būtų pradėta rengtis vietovių ir grupių atrankai ir būtų užtikrintas patikimas finansų valdymas vietos plėtros strategijų įgyvendinimo srityje. Šiame dokumente Žemės ūkio ir kaimo plėtros generalinis direktoratas pateikia trumpą kontrolinį klausimų sąrašą ir keletą naudingų pavyzdžių, į kuriuos valstybės narės turėtų atsižvelgti, kad išnaudotų galimą pridėtinę *Leader* metodo vertę.

¹ Kad naująjį tekstą būtų galima atskirti nuo senojo, naujasis tekstas paliktas paryškintas.

Leader krypties bendradarbiavimo priemonė šiose gairėse nenagrinėjama; jai yra skirtos specialios rekomendacijos (2007–2013 m. kaimo plėtros programų *Leader* krypties bendradarbiavimo priemonės įgyvendinimo gairės), kurių naujausios versijos Kaimo plėtros komitetui buvo pateiktos 2008 m. lapkričio 19 d.

Šiomis gairėmis nenustatoma jokių naujų teisės normų. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad ES teisės aiškinimas visais atvejais išlieka Europos Teisingumo Teismo prerogatyva.

Turinys

I skyrius	Ižanga
II skyrius	Strategijos nustatymas kaimo vietovėms pagal <i>Leader</i> metodą
III skyrius	Programos <i>Leader</i> krypties turinio rengimas: planavimas ir išteklių
IV skyrius	Vietos veiklos grupių atranka
V skyrius	Vietos plėtros strategijos įgyvendinimas

I skyrius Įžanga

Kam kaimo plėtros politikoje reikalinga *Leader* kryptis?

1991–2006 m. *Leader I*, *Leader II* ir *Leader+* buvo sumanytos kaip naujų integruotos ir tvarios plėtros metodų atsiradimo ir bandymo skatinimo ir ES kaimo plėtros politikos kūrimo, papildymo ir (arba) rėmimo laboratorija.

Leader iniciatyva, praėjusi šiuos tris programavimo laikotarpius, pasiekė brandos lygį, suteikiantį valstybių narių valdžios institucijoms ir kaimo vietovėse veikiančioms vietos veiklos grupėms galimybę plačiau įgyvendinti *Leader* metodą pagrindiniame kaimo plėtros programavimo procese.

Todėl Tarybos Reglamente (EB) Nr. 1698/2005 dėl Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) paramos kaimo plėtrai 2007–2013 m. laikotarpiu nustatyta ketvirtoji kryptis, pavadinta *Leader* kryptimi².

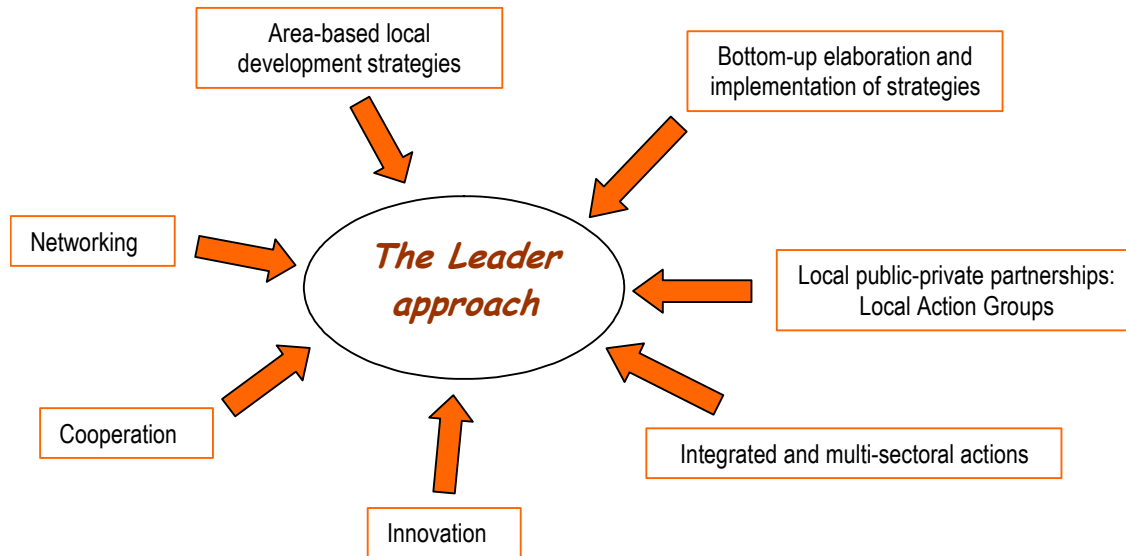
Pagrindinis *Leader* krypties ir kitų krypties skirtumas šiuo EŽŪFKP programavimo laikotarpiu iš esmės slypi ne veiksmų turinyje. Iš tiesų, kaip matysime vėliau, daugelis *Leader* krypties veiksmų veikiausiai bus panašūs į veiksmus, įgyvendinamus pagal kitas kryptis.

Pagrindinė *Leader* krypties pridėtinė vertė yra *būdas, kuriuo šie veiksmai įgyvendinami ir susiejami vienas su kitu kaimo bendruomenėse ir pačių kaimo bendruomenių.*

² OL L 277, 2005 10 21.

Septynios pagrindinės *Leader* metodo savybės:

The seven key features of Leader

Šiame paveiksle pateikiama keletas pasiūlymų, kaip užtikrinti, kad kaimo vietovės iš *Leader* krypties tikrai gautų kuo daugiau naudos, kaip aprašyta likusioje šių gairių dalyje.

II skyrius Strategijos nustatymas kaimo vietovėms pagal *Leader* metodą

Valstybės narės, norėdamos nustatyti *Leader* krypties įgyvendinimo **aplinkybes**, turėtų atsakyti į šiuos pagrindinius klausimus:

Kokia yra bendra nacionalinė kaimo vietovių plėtros strategija ir koks bus pagrindinis *Leader* krypties vaidmuo įgyvendinant šią strategiją?

Kadangi *Leader* metodas nebėra Bendrijos iniciatyva, valstybės narės privalo pačios nustatyti jo strateginį vaidmenį kaimo plėtros politikoje, atsižvelgdamos į kaimo plėtros Bendrijos strategines gaires (2006 m. vasario 20 d. Tarybos sprendimas, paskelbtas OL L 55, 2006 2 25, p. 20).

Šiose strateginėse gairėse bendras strateginis prioritetasis, susijęs su *Leader* kryptimi, yra užimtumui ir veiklos įvairinimui skirtų vietos gebėjimų stiprinimas:

„4 krypties (Leader programa) skirti išteklių turėtų prisidėti prie 1 ir 2, o ypač – prie 3 krypties prioritetų, tačiau taip pat turėtų vaidinti svarbų vaidmenį įgyvendinant valdymo gerinimo horizontalų prioritetą ir pasitelkiant kaimo vietovių savaiminio vystymosi potencialą.

Atsižvelgiant į vietos poreikius ir stipriosiomis pusėmis pagrįstą Bendrijos vadovaujamą vietos plėtros strategiją, parama pagal 4 kryptį suteikia galimybę suderinti visus tris uždavinius – konkurencingumą, aplinkosaugą ir gyvenimo kokybę (veiklos įvairinimą). Ūkininkams, miškininkams ir kitiems kaimo vietovių dalyviams skirti integruoti požiūriai gali užtikrinti ir gerinti vietos gamtos ir kultūros paveldą, didinti ekologinį sąmoningumą ir investuoti bei skatinti savitus produktus, turizmą, atsinaujinančius išteklius ir energetiką.“³

Leader krypties bendros vizijos nustatymas veikiausiai yra vienas iš svarbiausių patikimos strategijos rengimo etapas. Tačiau tai ir vienas sudėtingiausių bei politinė prasme jautriausių etapų. Ši vizija turėtų sutelkti pagrindinius su programa susijusius programą suinteresuotuosius subjektus, todėl primygtinai rekomenduojama juos įtraukti nuo pat programos rengimo pradžios.

Pagal šią viziją turėtų būti nustatyti pagrindiniai principai, susiję *Leader* metodo vaidmeniu kaimo vietovėse per 2007–2013 m. programavimo laikotarpį.

Leader kryptis gali atlikti bent šiuos tris pagrindinius vaidmenis: skatinti savaiminį vietos vystymąsi, stiprinti organizacinius kaimo bendruomenių valdymo gebėjimus ir skatinant inovacijas sustabdyti nuolatinį padėties blogėjimą, kuris vis dar stebimas daugelyje kaimo vietovių. Nuo kiekvienos valstybės narės šiems trims aspektams suteikto reikšmingumo priklauso *Leader* krypties įgyvendinimo strategija ir valdymas.

³ 2006 m. vasario 20 d. Tarybos sprendimo 2006/144/EB 3.4 punktas.

Leader kryptis – savaiminio vietos vystymosi priemonė

Viena iš daugelio „iš apačios į viršų“ metodo teigiamų savybių yra ta, kad vadovaujantis šiuo metodu galima sutelkti daugiau vietos išteklių plėtrai. Taip yra dėl to, kad vietos veikėjai geriau žino esamas išteklių gavimo galimybes, jie labiau jaučiasi projektų šeiminkais ir yra labiau jiems atsidavę.

Patirtis parodė, kad nereikėtų manyti, jog „iš apačios į viršų“ metodas konkuruoja su nacionalinių ir (arba) regioninių valdžios institucijų taikomu „iš viršaus į apačią“ metodu arba jam prieštarauja: jis papildo pastarąjį metodą ir su juo sąveikauja, kad būtų pasiekti geresni bendri rezultatai.

Leader kryptis – valdymo priemonė, skirta organizaciniams kaimo bendruomenių gebėjimams stiprinti

Leader vietos veiklos grupės atliko svarbų vaidmenį telkdamas visas atitinkamoje teritorijoje veikiančias visuomenines, privačias ir pilietines organizacijas ir pamažu kurdamas metodus ir kaupdamas žinias, kaip dirbti kartu siekiant bendrų tikslų.

Be to, *Leader* išugdė vietos tapatumo jausmą, *peržengianti* siauras kaimo ribas. Daugelio vietos valdžios tarnybų administruojamų teritorijų ribos buvo atitinkamai pakeistos, kad atitiktų teritorijas, apibrėžtas *Leader* partnerystės pagrindais.

Vienas iš *Leader* krypties tikslų – stiprinti organizacinius kaimo bendruomenių gebėjimus (gerinti vietos valdymą ir gebėjimą įgyvendinti projektus). Įgyvendinant šį tikslą, dalyvauja vis daugiau kaimo bendruomenių (dėl to kai kurios šalys į *Leader* partnerystes įtrauks beveik visas kaimo vietas). Be to, tai reiškia, kad didėja pasitikėjimas, kuriamos ilgalaikės struktūros, auga patirtis ir kompetencija, taigi daroma didelė pažanga užtikrinant priemonės „Ilgūdžių įgijimas“ ir vietos veiklos grupių atrankos procesų reikšmingumą.

Leader kryptis – inovacijų skatinimo priemonė

Leader gali atlikti naudingą vaidmenį skatinant naujus, novatoriškus kaimo vietovių plėtros metodus. Šios inovacijos skatinamos suteikiant VVG daug laisvės ir lankstumo priimant sprendimus dėl veiksmų, kuriuos jos nori remti. Tai turi didelį poveikį rengiant su programomis susijusias tinkamumo taisykles.

Galimybė finansuoti eksperimentinius arba inovacinius projektus labai priklauso nuo to, kiek pagal KPP išnaudojamos Tarybos reglamente numatytos galimybės finansuoti projektus ne pagal standartinių priemonių sąrašą, o pagal 1–3 kryptims numatytas priemones (64 straipsnis). Iš esmės gali būti finansuojami visi projektai, kuriais siekiama Reglamente (EB) Nr. 1698/2005 1, 2 ir 3 kryptims nustatytų tikslų.

Inovacijų tinkamumo taisyklės turėtų būti nustatytos atsižvelgiant į esamus inovacinių projektų įgyvendinimo poreikius. Atlikus ankstesnius Bendrijos iniciatyvos *Leader* vertinimus nustatyta, kad *Leader* nauda inovacijų atžvilgiu gali išnykti, jeigu tinkamumo taisyklės bus pernelyg išsamios arba pernelyg ribotos. Labai griežti kriterijai gali tapti kliūtimi inovacijoms ir riboti (naujų) idėjų generavimą. Inovacijos turi būti suprantamos plačiaja prasme. Inovacijos – tai nebūtinai aukštųjų technologijų taikymas. Tai tik būdas rasti naujų sprendimų, kaip tenkinti teritorijos poreikius. Šiuo atžvilgiu kiekvienai vietai – nesvarbu, kiek ji išvystyta – gali būti naudinga inovacijų strategija, parengta atsižvelgiant į problemas,

kurias reikia spręsti nedelsiant. Inovacijos gali reikšti naujo produkto tiekimą, naujo proceso taikymą, naujos organizacijos įsteigimą arba naujos rinkos sukūrimą. Ši plati inovacijų apibrėžtis taikoma ir kaimo, ir miesto vietovėms.

Tačiau, atsižvelgiant į mažą tankį ir palyginti menkus žmogiškuosius ir materialiuosius išteklius, daug kaimo vietovių yra užmezgusios silpnesnius ryšius su mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros centrais, todėl joms gali būti sunku diegti esmines inovacijas, nors tai turėtų būti įmanoma.

Inovacijos kaimo vietovėse gali būti diegiamos perkeltiant ir pritaikant kitur sukurtas inovacijas, modernizuojant tradicinius praktinius metodus arba surandant naujų sprendimo būdų įsisenėjusioms kaimo problemoms spręsti, kai tų problemų nepavyksta tinkamai ir tvariai išspręsti kitomis politikos priemonėmis. Taip gali būti pasiūlyta naujų būdų kaimo vietovių problemoms spręsti ir vietos lygmeniu. Sprendimai dėl inovacinių projektų atrankos kriterijų taip pat turėtų būti priimami atitinkamu lygmeniu. Atsižvelgiant į specifinį *Leader* metodo pobūdį, mažai tikėtina, kad valdžios institucijos vienos pačios vertins inovacijų galimybes. KPP nustatytos tinkamumo ir atrankos sąlygos gali tapti naujoviškų projektų skatinimo kliūtimi. Būtų geriau, jeigu kriterijus nustatytų VVG, atsižvelgdamos į savo vietos strategiją ir vietovės ir (arba) plėtros sąlygas. Inovacinių projektų tinkamumo klausimas gali būti išspręstas vadovaujantis galimybės apginti principu ir paprašius, kad VVG pateiktų tinkamą atrankos kriterijų sistemą ir veiksmingą savo sprendimų pagrindimo dokumentais sistemą. Visais atvejais tik VVG turėtų vertinti, ar projektas atitinka kriterijus vietos strategijos atžvilgiu ir ar jis suteikia pridėtinės vertės tai teritorijai.

Kitos galimos *Leader* krypties funkcijos

Rengdamos nacionalinius strateginius planus, valstybės narės privalo užtikrinti suderinamumą su Reglamento (EB) Nr. 1974/2006 2 straipsnio 1 dalimi. Be to, kaip nurodyta Bendrijos strateginėse gairėse, „valstybės narės turėtų užtikrinti didžiausią teigiamą sąveiką tarp skirtingų krypčių bei jų pačių viduje ir išvengti galimų prieštaravimų. Prireikus jos gali parengti integruotus požiūrius.“⁴

Leader metodas yra integruotų sistemų, jungiančių įvairius ekonominius sektorius, įgyvendinimo priemonė, kuria siekiama sukurti bendrą požiūrį į kaimo plėtrą, šiuo tikslu organizuojant kaimo atstovų sąjungą ir koordinuojant įvairias rėmimo priemones, kuriomis būtų sukurta teigiama 1, 2 ir 3 krypčių sąveika (pvz., skatinama gerinti maisto produktų kokybę atsižvelgiant į turizmo plėtrą). Be to, horizontaliu *Leader* metodu sudaroma galimybė suderinti veiklos įvairinimo, aplinkosaugos ir gyvenimo kokybės gerinimo tikslus.

Leader – tai priemonė, suteikianti galimybę plėtoti teritorinį metodą mikroregioniniu lygmeniu, taip atsižvelgiant į kaimo vietovių įvairovę. Svarbi *Leader* metodo teigiama savybė yra ta, kad pagal šį metodą galima geriau atsižvelgti į teritorinės sistemos sudėtingumą, t. y. į aspektus, susijusius kaimo infrastruktūra, visuomenės interesais, vietos paveldu, organizaciniais gebėjimais, žinių perdavimu, kultūros kėlimu ir t. t.

Be to, *Leader* metodas yra vietos konfliktų dėl skirtingų interesų kaimo plėtros srityje (pvz., turizmo plėtra teritorijose, kuriose saugoma gamta; žemės ūkio arba miškininkystės konkurencingumas, suderinamas su gamtos ir vandens apsauga) sprendimo priemonė.

⁴ 2006 m. vasario 20 d. Tarybos sprendimo 2006/144/EB 3.5 punktas.

III skyrius

Programos *Leader* krypties turinio rengimas: planavimas ir ištekliai

Be svarstymo, ką *reikia* padaryti, kaip aprašyta pirmesniame skyriuje, valstybės narės turi nuspręsti, ką *galima* padaryti naudojant turimus išteklius. Šiuo tikslu reikia atsakyti į keletą toliau pateikiamų klausimų.

Pagal kurią teminę kryptį turėtų būti įgyvendinama *Leader* kryptis?

Leader kryptis yra horizontali metodinė kryptis, kuri turės būti įgyvendinama pagal vieną arba kelias iš trijų teminių kryptių. Taigi, svarstant turinį, reikės nuspręsti, kada geriausia taikyti *Leader* metodą.

Vienas iš praktinių principų yra atsižvelgti į ankstesnę sėkmingą patirtį *Leader* vietos plėtros strategijų srityje, taikant tų strategijų įgyvendinimo apimtį ir vertinimo rezultatus.

Vėliau bet kada bus galima pataisyti orientacinę programos finansavimo lentelę, kurioje nurodoma *Leader* krypties finansavimo dalis pagal visas tris kryptis (žr. toliau pateiktą lentelės, pridėtos prie Komisijos reglamento (EB) Nr. 1974/2006, nustatančio išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 taikymo taisykles, ištrauką). Vietos plėtros strategijų paskirstymo tarp trijų kryptių būdas (4.1) taip pat taikomas bendradarbiavimui (4.21) ir veiklos sąnaudoms, įgūdžių įgijimui ir teritorijos aktyviam pritaikymui (4.31).

4.1. Vietos plėtros strategijos:
• 411. Konkurencingumas
• 412. Aplinka ir (arba) žemės valdymas
• 413. Gyvenimo kokybė ir (arba) įvairinimas
4.21. Bendradarbiavimas:
4.31. Veiklos sąnaudos, įgūdžių įgijimas, aktyvus pritaikymas

Žemės ūkio ir kaimo plėtros generalinio direktorato užsakyto vertinamojo tyrimo ataskaitoje „*Leader* krypties inovacijų ir *Leader* metodo integravimo į kaimo plėtros programas metodai ir jų sėkmingumas“⁵ apibrėžtos sąvokos strateginis vertikalus integravimas „iš viršaus į apačią“ ir integravimas pagal poreikį.

Dabartinis procesas yra strateginis integravimas „iš viršaus į apačią“, nes jis buvo pradėtas ES lygmeniu prieš įtraukiant į nacionalinius strateginius planus kaip nacionalinį prioritetą. Po to jis buvo įgyvendintas vietos lygmeniu. Integravimas pagal poreikį reiškia, kad integravimas gali būti pradėtas ir iš apačios į viršų, remiantis vietos ir regioninių suinteresuotųjų subjektų, perteikiančių vietos žmonių ir institucijų (pvz., savivaldos institucijų) poreikius, politiniais pareiškimais ir (arba) deklaracijomis. Integravimas pagal poreikį atliekamas remiantis ankstesne sėkminga *Leader* tipo metodų, kuriuos, vietos suinteresuotųjų subjektų nuomone, reikėtų taikyti aktyviau, įgyvendinimo patirtimi.

⁵ ÖIR galutinė ataskaita – *Managementdienste GmbH*.
Viena, 2004 m. balandžio 19 d.

„Iš apačios į viršų“ metodas, kurį kai kurios valstybės narės taiko norėdamos pasirengti kitam programavimo laikotarpiui, yra integravimo pagal poreikį modelio taikymas; tai reiškia, kad pagal visas tris kryptis turi būti leidžiama taikyti *Leader* metodą, o VVG – nustatyti savo vietos plėtros strategijų taikymo sritį.

Jeigu būtų vadovaujamosi labiau „iš viršaus į apačią“ metodu, į programą nebūtų įtrauktos viena arba dvi kryptys.

Ar inovacijos turėtų būti įtrauktos į programą?

VVG lygmeniu inovacijos nėra privalomos, tačiau jos turi būti įtrauktos į programą kaip kryptčiai nustatytas veiklos tikslas. „Novatoriškų metodų įgyvendinimas“ yra *Leader* metodo sudedamoji dalis, kaip apibrėžta Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 61 straipsnyje.

Inovacijos **turėtų** būti numatytos kaip strateginė tema (žr. prie orientacinio šablono „Nacionalinio strateginio plano sudarymas“ pridėtą 3 lentelę, skirtą kaimo plėtros strategijų inovacijoms), kuri gali būti iš anksto įtraukta į integruotas vietos plėtros strategijas arba kuriai gali būti suteiktas prioritetas parenkant vietos plėtros strategiją (žr. II skyriaus skirsnį „*Leader* kryptis – inovacijų skatinimo priemonė“).

Kiek sričių galėtų būti įtraukta į *Leader* kryptį?

Programoje, be kitų dalykų, turi būti nurodytas „orientacinis vietos veiklos grupių skaičius, taip pat numatoma kaimo vietovių, kuriose bus įgyvendinamos vietos plėtros strategijos, procentinė dalis“⁶.

Pagal Reglamento (EB) Nr. 1974/2006 37 straipsnį valstybės narės ar regionai gali tokią strategiją pasirinktinai įgyvendinti visoje savo teritorijoje ar jos dalyje, atitinkamai patvirtindami vietos veiklos grupių ir jų atstovaujama teritorijų atrankos kriterijus.

Jeigu valstybė narė siekia strategiją įgyvendinti tik tam tikroje kaimo teritorijos dalyje⁷, didėja VVG tarpusavio konkurencija, nes kiekvienai vietos partnerystei turi būti suteikta galimybė pateikti vietos plėtros strategiją. Tarp atrankos kriterijų turi būti socialiniai ir ekonominiai kriterijai, pagal kuriuos būtų teikiama pirmenybė mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms arba teikiamas tvirtas prioritetas kokybiniais kriterijams, susijusiems su vietos veiklos grupės strategija ir organizavimu.

Kai *Leader* metodą numatoma įgyvendinti visoje programos teritorijoje, atranka turėtų būti vykdoma daugiausia remiantis Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 62 straipsnyje nustatytais vietos veiklos grupėms taikomais reikalavimais. Dėl kriterijų pasirinkimo taip pat žr. Reglamento (EB) Nr. 1974/2006 37 straipsnio 4 dalį.

Kaip minėta pirmiau, jeigu vienas pagrindinių *Leader* krypties strateginių tikslų yra pagerinti kaimo politikos valdymą, į šio tikslo įgyvendinimą turi būti įtraukiama daugiau kaimo bendruomenių nei per ankstesnį programavimo laikotarpį. Vienas iš galimų būdų įvertinti, ar pagerėjo vietos valdymas, galėtų būti toks: valstybės narės programoje nurodo geografinės ir

⁶ Reglamento (EB) Nr. 1974/2006 II priedo 5.3.4.1 punktas.

⁷ Žr. Reglamento (EB) Nr. 1974/2006 37 straipsnio 1 dalį.

gyventojų aprėpties padidėjimą ir numatomų pasirinkti vietos veiklos grupių skaičių, palyginti su praeitu programavimo laikotarpiu.

Kaip kaimo bendruomenės bus parengtos įgyvendinti vietos plėtros strategijas?

Nors jau yra šiokios tokios *Leader* metodo taikymo vietos lygmeniu patirties, vis dar svarbu užtikrinti, kad vietos veiklos grupė būtų tinkamai parengta atlikti savo vaidmenį.

Viena iš pirmųjų pagal techninės pagalbos programą⁸ finansuojamo nacionalinio kaimo tinklo užduočių bus kuriamų vietos veiklos grupių mokymo programų parengimas⁹. Rekomenduojama, kad nacionaliniai kaimo tinklai būtų sukurti netrukus po programų patvirtinimo, nors atitinkamas galutinis terminas yra 2008 m. gruodžio 31 d., kaip nustatyta Reglamento (EB) Nr. 1974/2006 41 straipsnio 4 dalyje. Jeigu tinklas nebus sukurtas iki 2008 m. pabaigos, pageidautina, kad nuo pat programavimo laikotarpio pradžios, siekiant padėti vietos grupėms organizuoti savo veiklą ir per trumpą laiką (pvz., per 6–12 mėn.) parengti vietos plėtros planą, būtų taikoma dalinė priemonė įgūdžių įgijimas, kaip nustatyta Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 63 straipsnio c punkte. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 59 straipsnyje apibrėžti tokie tinkami veiksmai:

- 1) nacionaliniu lygmeniu per mokymo įstaigas, kaip paramos gavėjus:
 - vietos plėtros strategiją rengiančio ir įgyvendinančio personalo mokymas;
 - reklamos renginiai ir vadovų mokymas;
- 2) vietos lygmeniu per vietos bendruomenes, vietos plėtros agentūras, vietos partnerius, susivienijusius pagal susitarimą, arba per jau veikiančias VVG, kaip paramos gavėjus:
 - atitinkamos vietovės studijos, įskaitant galimos vietos strategijos analizę;
 - priemonės teikti informaciją apie vietovę ir vietos plėtros strategiją.

Valstybėse narėse, kurios yra įsteigusios *Leader+* nacionalinio tinklo padalinius, šios struktūros gali teikti VVG techninę pagalbą, susijusią su naujų vietos plėtros strategijų rengimu (pvz., Nyderlanduose); tai galima padaryti prieš įsteigiant naują kaimo plėtros tinklo padalinį.

VVG lygmeniu svarbu užtikrinti, kad būtų sklandžiai pereita nuo gebėjimų stiprinimo etapo prie įgyvendinimo etapo ir kad pastarajam liktų pakankamai laiko. Todėl kvietimai teikti paraiškas kaimo vietovių atrankai dėl vietos strategijų įgyvendinimo paprastai turi būti skelbiami per dvejus metus nuo programų patvirtinimo¹⁰.

Reikėtų paminėti, kad įgūdžių įgijimas pagal Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 63 straipsnio c punktą turėtų būti užtikrinamas ir vietos plėtros strategijų, skirtų mokymo veiksams, susijusiems su VVG valdymu, vidaus vertinimu, stebėjimu ir t. t., įgyvendinimo etape. Rekomenduojama, kad VVG keitimasis vietos plėtros strategijų, kurios nėra remtinos

⁸ Žr. Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 66 straipsnio 3 dalį.

⁹ Žr. Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 68 straipsnio 2 dalies b punktą.

¹⁰ Žr. Reglamento (EB) Nr. 1974/2006 37 straipsnio 2 dalį.

pagal bendradarbiavimo priemonę, pagal kurią taikomas reikalavimas imtis bendrų veiksmų, įgyvendinimo patirtimi turėtų būti remtinas pagal įgūdžių įgijimo priemonę.

Taigi valstybės narės turėtų paaiškinti esamoms ir galimoms VVG, kaip jos ketina padėti vietovėms rengti ir įgyvendinti jų plėtros strategiją (per nacionalinį tinklą, kitų mokymo įstaigų rengiamus seminarus taikant įgūdžių įgijimo, vietos gebėjimų stiprinimo priemones, rengdamos reikiamus finansinius ir administracinius dokumentus ir t. t.).

Kokia bus vietos plėtros strategijų įgyvendinimo trukmė?

Vietos plėtros strategijoms įgyvendinti liekančio laiko trukmė daugiausia priklauso nuo VVG atrankos procedūros tvarkaraščio. Nacionalinėse ar regioninėse programose turi būti nurodytas vietos veiklos grupių atrankos tvarkaraštis.

Pagal Reglamento (EB) Nr. 1974/2006 37 straipsnio 2 dalį kvietimai teikti paraiškas kaimo vietovių atrankai dėl vietos plėtros strategijų įgyvendinimo skelbiami ne vėliau nei praėjus dviem metams nuo programų patvirtinimo. Tačiau valstybės narės ar regionai gali skelbti papildomus kvietimus teikti paraiškas, ypač jeigu *Leader* programą pradedama taikyti naujiems regionams, ir tokiu atveju gali prireikti nustatyti ilgesnius terminus.

Taigi programavimo laikotarpiu pradžioje galima paskelbti vieną kvietimą arba projektus atrinkti per du kartus. Tačiau visada reikia atminti, kad vietos plėtra ir įgūdžių didinimas yra ilgi procesai. Patirtis rodo, kad praktinis vietos strategijų įgyvendinimas pradedamas ne anksčiau kaip ketvirtaisiais programavimo laikotarpio metais.

Kokie projektai gali būti finansuojami pagal vietos plėtros strategijas?

Turės būti laikomasi išsamių minimalių bendrųjų tinkamumo taisyklių (pagal Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 71 straipsnio 3 dalį nustatytų ES lygmens ir programų lygmens sąlygų).

Be to, turės būti vadovaujamosi paramos skyrimo kriterijais (Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 78 straipsnio a punkte nustatyti atrankos kriterijai), kurie programos lygmeniu nustatyti pasitarus su Stebėsenos komitetu.

Vietos veiklos grupės taip pat nustato projektų atrankos kriterijus – vietinius atrankos kriterijus, susijusius su konkrečiais jų vietos plėtros strategijų prioritetais. Rekomenduojama, kad šie vietiniai atrankos kriterijai būtų įtraukti į vietos plėtros strategijas; pagal šį modelį konkretūs vietiniai atrankos kriterijai gali būti patvirtinti pagal vietos veiklos grupėms skirtą atrankos procedūrą.

Pagal Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 63 straipsnį VVG gali imtis veiksmų, patenkančių į EŽŪFKP priemonės taikymo sritį arba nepatenkančių į priemonės taikymo sritį pagal kiekvieną kryptį, nustatytą kaip taikytiną *Leader* metodui pagal tam tikrą programą.

Tai reiškia, kad parama gali būti teikiama bet kokiam veiksmui, patenkančiam į šios nustatytosios krypties taikymo sritį (žemės ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumas, aplinkos gerinimas arba ekonominės veiklos įvairinimas ir gyvenimo kokybės gerinimas).

Atsižvelgdamos į savo įsipareigojimus, valstybės narės privalo užtikrinti darną su kitais ES fondais. Vietos plėtros strategijomis gali būti siekiama ir kitų Europos fondų tikslų (pvz., ERPF, ESF ir EŽF). 4 krypties (*Leader*) atveju kaimo plėtros programoje neįmanoma nubrėžti

tokios pat aiškios takoskyros, kaip tai turi būti padaryta 1–3 krypčių atveju, nes tai prieštarautų integraciniam ir daugiasektoriniam *Leader* metodo pobūdžiui.

Tai, kad projektas, kurį siūloma pagal *Leader* kryptį finansuoti iš EŽŪFKP, galėjo būti finansuojamas kitų iš struktūrinių fondų, nereiškia, kad tas projektas negali būti finansuojamas iš EŽŪFKP.

Vietos plėtros strategijose turėtų būti paaiškinta, kokie veiksmai atitinka įvairių Europos fondų tikslus, ir atitinkamai išaiškinta, kokie veiksmai pagal *Leader* kryptį turėtų būti finansuojami iš EŽŪFKP. Jeigu projektas atitinka EŽŪFKP tikslus ir jeigu jis dera su vietos plėtros strategija, valdymo institucija negali drausti VVG siūlyti projektą pagal *Leader* kryptį finansuoti iš EŽŪFKP.

Sudėtingus projektus, kurių tikslai platesni už EŽŪFKP tikslus, galima padalyti į keletą veiksmų, kad juos tuo pat metu būtų galima finansuoti iš skirtingų fondų.

Visais atvejais valdymo institucija turi užtikrinti, kad veiksmo finansavimas nebūtų dubliuojamas.

1) Veiksmai, kurie gali būti remiami pagal priemones, apibrėžtas Tarybos reglamente (EB) Nr. 1698/2005

Iš esmės visos teritorinės priemonės ir keletas su tam tikrais sektoriais susijusių priemonių gali būti įgyvendinamos taikant *Leader* metodą (žr. Žemės ūkio ir kaimo plėtros generalinio direktorato tyrimo „*Leader* krypties inovacijų ir *Leader* metodo integravimo į kaimo plėtros programas metodai ir jų sėkmingumas“¹¹ išvadas, pateiktas 5.2.3.2 punkte): „iš gana gausių pavyzdžių matyti, kad be priemonių, kurios gali būti remiamos pagal Reglamento (EB) Nr. 1257/99 33 straipsnį (įvairinimas) ir 9 straipsnį (mokymas), į *Leader* tipo programas gali būti įtrauktos labai įvairios žemės ūkio priemonės, pvz., investicijos į ūkius, jaunų ūkininkų kūrimąsi, prekybą ir perdirbimą, agrarinės aplinkosaugos priemonės ir miškininkystę, papildančios investicijas, jau atliktas pagal regionines veiklos programas. Ispanijoje, Suomijoje, Prancūzijoje, Italijoje ir Jungtinėje Karalystėje yra pavyzdžių, rodančių, kad *Leader* aspektai tvirtai integruojami pagal priemones, skirtas plėtoti ūkių veiklą ir išsaugoti kultūrinio kraštovaizdžio įvairovę. Ūkiams skirtų priemonių įtraukimas gali duoti materialios ir nematerialios naudos gamintojams, žemvaldžiams, kaimo bendruomenei ir plačiajai visuomenei [...]“.

Priemonės gali būti įgyvendinamos tik pagal *Leader* kryptį arba papildant įprastą „iš viršaus į apačią“ įgyvendinimo sistemą (kai projektus atrenka valdymo institucija).

Jeigu projektas patenka į tam tikros priemonės taikymo sritį, taikomos tai priemonei nustatytos tinkamumo ir atrankos sąlygos (Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 64 straipsnis). Priemonei taikytinos sąlygos nustatytos EB lygmeniu (Tarybos reglamentu Nr. 1698/2005 ir (arba) Reglamentu Nr. 1974/2006) ir programos lygmeniu (tinkamumo taisyklės, nustatytos pagal Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 71 straipsnio 3 dalį). Be to, taikomos su priemone tiesiogiai nesusijusios horizontalios sąlygos (pvz., valstybės pagalbos taisyklės, inaišai natūra ir t. t.).

¹¹ Žr. 5 išnašą.

Atlikus 2010 m. įsteigtų Europos kaimo plėtros tinklo *Leader* tikslinių grupių analizę nustatyta, kad valstybės narės turėtų persvarstyti į KPP įtrauktas priemones ir įvertinti, ar tinkamumo taisyklėmis neribojamos VVG galimybės rengti ir įgyvendinti novatoriškas, daugiasektorines vietos strategijas, kuriomis būtų siekiama kaimo plėtros politikos 1–3 krypčių tikslų. *Leader* metodą atitinkantys projektai turėtų būti laikomi remtinais; tai gali būti inovaciniai projektai, teritoriniai projektai, smulkūs projektai arba partneryste pagrįsti projektai. Be to, **derinant kelias priemones** (taip pat ir skirtingų krypčių) turėtų būti galima paremti sudėtingus projektus, kuriais būtų geriau atsižvelgiama į horizontalius vietos plėtros strategijų tikslus.

2) *Veiksmai, kurie gali būti remiami ne pagal priemones, apibrėžtas Tarybos reglamente (EB) Nr. 1698/2005*

Remiami veiksmai nebūtinai turi atitikti kurią nors iš kaimo plėtros priemonių. Tai svarbu eksperimentinei ir (arba) inovacinei *Leader* metodo funkcijai palaikyti. Taikomos horizontalios sąlygos, nustatytos ES lygmeniu (pvz., valstybės pagalbos taisyklės, įnašai natūra ir t. t.) ir programos lygmeniu, bet tiesiogiai nesusijusios su konkrečia priemone. **Turi būti laikomasi atitinkamos krypties tikslų.**

Remdamosi *Leader* tikslinių grupių analize, valstybės narės turėtų pakeisti savo taisykles, kad VVG taip pat galėtų rengti vietos sprendimus, kurie nevysiškai atitinka kaimo plėtros programose nustatytas priemones, tačiau yra tinkami padėti siekti atitinkamų krypčių tikslų. KPP sudedamosios dalys, skirtos užtikrinti veiksmingą metodo įgyvendinimą, gali būti tokios:

- **specialių dalinių priemonių parengimas** (pagal priemones 411–413), įtraukiant remtinus veiksmus, paramos gavėjus ir finansines sąlygas, kuriomis būtų leidžiama finansuoti projektus, kurie neatitinka nė vienos standartinės priemonės tinkamumo kriterijų, bet kuriais siekiama tikslų, nustatytų pagal vieną arba kelias iš 1–3 krypčių;

- **galimybė finansuoti projektus pagal vietos plėtros strategiją, kuri kaimo plėtros programoje nėra susieta su jokia konkrečia priemone**, su sąlyga, kad tai būtų daroma norint pasiekti tikslus, nustatytus pagal vieną arba kelias iš kitų trijų krypčių (kaip apibrėžta Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 63 straipsnio a punkte ir 4 straipsnyje). Remtini veiksmai ir paramos gavėjai nustatomi vietos plėtros strategijoje. Finansinės sąlygos nustatomos programos lygmeniu (pvz., parama smulkiems projektams).

Kaip į kiekvienos grupės biudžetą bus įtraukiamos grupės veiklos sąnaudos, taip pat įgūdžių įgijimas ir aktyvus pritaikymas?

Programoje turi būti nurodytos orientacinės planuojamos išlaidos, kurios bus naudojamos *Leader* krypties veiklos sąnaudoms, įgūdžiams įgyti ir aktyviam pritaikymui¹². **Paramos laikotarpis pagal visas tris veiklos rūšis gali būti laikotarpis, kurio reikia strategijai parengti, ir jos įgyvendinimo laikotarpis.**

- *Veiklos sąnaudos*

¹² Reglamento (EB) Nr. 1974/2006 II priedo 5.3.4.3 punktas.

Grupių veiklos sąnaudos negali viršyti 20 proc. bendrųjų viešųjų išlaidų, skirtų vietos plėtros strategijai (Reglamento (EB) Nr. 1974/2006 38 straipsnio 1 dalis). Veiklos sąnaudos apima pasirinktos VVG darbuotojų įdarbinimo ir administravimo sąnaudas. VVG darbuotojų ir narių dalyvavimo nacionalinio ir Europos tinklų posėdžiuose išlaidos taip pat turėtų būti laikomos tinkamomis finansuoti išlaidomis, nes darbas tinkle yra vienas septynių *Leader* principų.

Paprastai svarbiausioms funkcijoms (žr. V skyrių) atlikti reikia ne mažiau kaip dviejų darbuotojų – kompetentingo vadovo ir padėjėjo administratoriaus. Atsižvelgiant į patikėtas papildomas administracines užduotis, atitinkamą vietovę ir (arba) gyventojų skaičių arba biudžeto strategiją, gali prireikti daugiau žmogiškųjų išteklių. Darbuotojai turi būti kompetentingi ir (arba) turėti patirties vietos projektų administravimo ir tam tikrų finansų valdymo įgyvendinimo modelių srityse.

Kad VVG galėtų patenkinti savo piniginių srautų poreikius, rekomenduojama taikyti veiklos sąnaudų avansinio apmokėjimo sistemą, atitinkančią Reglamento (EB) Nr. 1974/2006 38 straipsnio 2 dalyje nustatytas sąlygas.

- *Igūdžių įgijimas*

59 straipsnyje, kuris minimas Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 63 straipsnio c punkte, nurodyta remtina veikla pagal įgūdžių įgijimo priemonę (atitinkamos vietovės studijos ir vietos plėtros strategiją rengiančio ir įgyvendinančio personalo mokymas). VVG narių mokymas turėtų būti laikomas tinkamomis finansuoti išlaidomis pagal įgūdžių įgijimo priemonę, nes šie nariai dalyvauja rengiant ir įgyvendinant vietos plėtros strategiją.

- *Aktyvus pritaikymas*

Daugelio vietos plėtros grupių nuomone, didžiausia jų darbo dalis ir vertė yra susijusi su aktyvaus pritaikymo veikla.

59 straipsnyje, kuris minimas Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 63 straipsnio c punkte, nurodyta remtina aktyvaus pritaikymo veikla (priemonės teikti informaciją apie šią vietovę ir vietos plėtros strategiją ir reklamos renginiai ir vadovų mokymas). Ši veikla apima ne tik projektų rengimo darbus, pvz., pagalbą galimiems paramos gavėjams parengti projektus ir taikomas priemones, bet ir įvairių suinteresuotųjų subjektų, kurie sudaro atitinkamą bendruomenę, sutelkimą. Jeigu jie neatliks šio vaidmens, įgyvendinant vietos plėtros strategijas dalyvaus tik stipriausios organizacijos, bendrovės ir vietovės. Atliekant šią svarbią dalinę funkciją, reikia: paskatinti silpnesnius bendruomenės narius ir vietoves; suteikti jiems būtiną techninę pagalbą; paskatinti siūlyti naujas idėjas, kurios priešingu atveju nebūtų pasiūlytos; padėti išspręsti konfliktus, kurių kyla kiekviename bendruomenėje; išvystyti bendradarbiavimo kultūrą siekiant bendrų tikslų; išvystyti stiprų teritorinį tapatumą ir sukurti teritorijos įvaizdį.

VVG turėtų įvairiomis priemonėmis informuoti vietos bendruomenę apie galimybę gauti dotacijas projektams įgyvendinti, pvz., informuoti apie tai per viešus posėdžius ir renginius, informacinius lapelius ir leidinius, VVG interneto svetaines ir VVG narius. Tokiu būdu VVG ne tik patenkins esamus dotacijų poreikius, bet galbūt taip pat paskatins kitus vietos atstovus apsvarstyti naujų investicijų arba kitų projektų galimybę.

Aktyviam pritaikymui reikalingi papildomi ištekliai ir komunikavimo įgūdžiai, kurie skiriasi nuo tų, kurių reikia pirmiau minėtoms finansinėms ir administravimo funkcijoms vykdyti.

Šalyse, kuriose buvo taikomi *Leader* metodai siekiant kaimo vietovėse sustiprinti organizacinius gebėjimus ir paskatinti vietos plėtrą, paprastai vietos lygmeniu sudaromos 4–5 asmenų grupės. Šios vietos grupės turėtų turėti ekonominių ir techninių įgūdžių, būtinų vietos projektų perspektyvumui vertinti ir remti.

Ar į vietos plėtros strategiją turėtų būti įtraukta bendradarbiavimo priemonė?

Bendradarbiavimo priemonė nėra privaloma VVG lygmeniu, tačiau ji turėtų būti numatyta toms VVG, kurios nori įgyvendinti bendradarbiavimo projektus. Bendradarbiavimo priemonė, kaip ir kitos *Leader* priemonės, turėtų būti programuojama.

Bendradarbiavimo priemonė gali būti iš anksto įtraukta į vietos plėtros strategijas, o senosiose valstybėse narėse jai turi būti teikiama pirmenybė pagal vietos plėtros strategijos atrankos kriterijus.

Be to, bendradarbiavimo priemonė gali būti tiesiogiai įgyvendinama taikant kompetentingos institucijos vykdomas atrankos procedūras.

IV skyrius Vietos veiklos grupių atranka

Kokie atrankos kriterijai ir procedūros turi būti taikomi?

Atrankos procedūra

Vietos grupių, jų teritorijų ir strategijų atranka bei steigimas ko gero yra svarbiausias visos programos etapas. Todėl svarbu, kad į atrankos kriterijų nustatymą būtų žiūrima ne tik kaip į administracinį procesą, bet kad jis taip pat atitiktų strateginius politikos tikslus, nustatytus programos *Leader* kryptį.

Kvietimai teikti paraiškas kaimo vietovių atrankai dėl vietos plėtros strategijų įgyvendinimo turi būti skelbiami ne vėliau kaip per dvejus metus nuo programų patvirtinimo. Tačiau valstybės narės ar regionai gali skelbti papildomus kvietimus teikti paraiškas, ypač jeigu *Leader* programą pradeda taikyti naujiems regionams, ir tokiu atveju gali prireikti nustatyti ilgesnį terminą.

Reglamente (EB) Nr.°1974/2006 nustatyta, kad programoje turi būti nurodytos vietos plėtros strategijų atrankos procedūros, tvarkaraštis ir objektyvūs kriterijai. Programoje nustatyti tiksliai atrankos kriterijus yra naudinga tuo, kad galima nedelsiant paskelbti kvietimą teikti paraiškas.

Valstybėms narėms suteikta tam tikros laisvės, susijusios su įgyvendinimo modelių pasirinkimu.

Vietos veiklos grupių atrankos procedūrose turi būti leidžiama dalyvauti visoms kaimo vietovėms ir jomis turi būti užtikrinama vietos veiklos strategijas siūlančių vietos veiklos

grupių konkurencija¹³. Kitaip tariant, valstybės narės privalo įrodyti bent tai, kad įdiegtos suinteresuotųjų subjektų informavimo apie galimybę teikti paraiškas pagal *Leader* kryptį procedūros ir kad sprendimų priėmimo procedūra jiems yra aiški. Kaimo bendruomenės turėtų gauti kuo daugiau informacijos (per leidinius, interneto svetaines ir t. t.).

Siekiant užtikrinti vienodo požiūrio principo taikymą, visoms programoje dalyvaujančioms VVG turi būti taikomi tokie patys atrankos kriterijai.

Pagal nacionalinę programą taikomoms atrankos procedūroms gali būti numatytas regioninės atrankos etapas, skirtas įvertinti vietos plėtros strategijos atitiktį regiono plėtros strategijai pagal kitas politikos kryptis arba priemones. Tačiau visoms VVG turi būti taikomi vienodi kriterijai. Šis regioninis etapas turėtų būti vykdomas prieš galutinės atrankos etapą, kuriuo nacionalinis atrankos komitetas atlieka lyginamąjį visų paraiškų vertinimą.

Valdymo institucija gali numatyti vieną kvietimą pareikšti susidomėjimą, taikydama du paraiškų teikimo terminus: pirmasis terminas būtų taikomas vietovėms, turinčioms *Leader* krypties įgyvendinimo patirties ir pasirengusioms įgyvendinti vietos plėtros strategijas, o vėlesnis – vietovėms kuriose *Leader+* dar nėra įgyvendinama, taip siekiant, kad vietos strategijos būtų pradėtos įgyvendinti nuo 2008 m.

Be to, valdymo institucija gali numatyti du vienas po kito skelbiamus kvietimus teikti paraiškas, skirtus kiekvienai iš šių kategorijų.

Vietovėse, kurios įgijo *Leader* krypties įgyvendinimo patirties 2000–2006 m. programavimo laikotarpiu (arba – ES–10 atveju – 2004–2006 m. laikotarpiu), turi būti laikomasi pereinamojo laikotarpio taisyklių: šios VVG pradės įgyvendinti savo naujas vietos plėtros strategijas tik tada, kai bus įvykdyti visi teisiniai išsipareigojimai paramos gavėjams pagal senąją strategiją. Turi būti numatyti ir ypatingi atvejai, kai anksčiau įsteigtos VVG plečia savo teritoriją arba savo vietos strategijos taikymo sritį; jos gali pradėti įgyvendinti naująją strategiją naujojoje teritorijoje, tačiau turi sulaukti 2008 m. pabaigos (arba kol bus įvykdyti ar nutraukti išsipareigojimai) senojoje teritorijoje. Jeigu į vietos plėtros strategiją įtraukiama naujo tipo veikla (nauja remtinų išmokų gavėjų kategorija arba nauja priemonių taikymo sritis), ją galima pradėti įgyvendinti tuo pat metu kai įgyvendinama ankstesnioji strategija. Būtina taikyti atskirą apskaitos sistemą. Tačiau, siekiant užtikrinti patikimą finansų valdymą, rekomenduojama, kad VVG, prieš pradėdama įgyvendinti naują strategiją, išnaudotų ankstesnei vietos plėtros strategijai skirtus finansinius asignavimus.

Naujose srityse, prieš pateikiant vietos plėtros strategiją, būtina baigti įgūdžių įgijimo etapą (per 6–12 mėn.).

Baigus atranką, VVG įsteigtas arba paskirtas juridinis asmuo ir mokėjimo agentūra ir (arba) valdymo institucija, remdamiesi kai kurių valstybių narių savo iniciatyva įgyta gerąja administravimo patirtimi, galėtų pasirašyti tarpusavio susitarimą dėl vietos plėtros plano. Administracinės priemonės, taikytinos siekiant įgyvendinti suderintą vietos plėtros strategiją, apibendrinamos vietos plėtros plane.

Atrankos kriterijai

¹³ Reglamento (EB) Nr. 1974/2006 37 straipsnis.

Galime išskirti tris atrankos kriterijų kategorijas: tai kriterijai, susiję su 1) teritorija, 2) partneryste ir 3) strategija. Pagal kiekvieną iš šių kategorijų, be tinkamumo kriterijų, gali reikėti taikyti kokybinius kriterijus (teritorijos vientisumas, strategijos kokybė, vietos plėtros grupės organizavimas).

Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 62 straipsnyje nustatyti minimalūs atrankos kriterijai. Taigi jie gali būti papildyti specialiais nacionaliniais kriterijais. Tai reiškia, kad valstybės narės gali įtraukti daugiau kriterijų, kurie, atsižvelgiant į specifines aplinkybes, padėtų joms atrinkti geriausias grupes ir vietas jų tikslams įgyvendinti vietos bendruomenėse.

- 1) Su teritorija susiję kriterijai

Vietovė, kuriai taikoma strategija, turi būti vientisa ir turėti pakankamai žmoniškųjų, finansinių ir ekonominių išteklių perspektyviai plėtros strategijai remti (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 62 straipsnio 3 dalis).

Teritorijos vientisumas

Vietovė turi būti pakankamai *vientisa* geografinė, ekonomine ir socialine prasme. Pagal *Leader* kryptiai taikomą teritorinį požiūrį iš pagrindų keičiama vietos teritorijų samprata ir jų apibrėžimo būdas. Teritorijos tampa teritoriniais projektais, t. y. aktyviomis, besimokančiomis organizacijomis, kurios bendradarbiauja siekdamos bendro tikslo. Taikant tokį požiūrį, kinta VVG teritorijų ribų apibrėžimo logika. Nerekomenduojama pradėti nuo nustatytų administracinių ribų; apsvarstykite teritorijų poreikius ir tada ieškokite, kas (paprastai iš išorės) galėtų išspręsti problemą. Ciklas turi būti pradedamas apibrėžiant teritorijoje veikiančius asmenis, nustatant jų poreikius, galimybes ir ateities strategiją. Tikslios teritorijos ribos priklauso nuo to, kas, ką ir su kuo nori daryti.

Pakankamų išteklių (kritinės masės) kriterijus: koks turi būti teritorijų dydis?

Reglamente (EB) Nr. 1974/2006 apatinės ir viršutinės VVG teritorijų ribos nustatytos lanksčiai: „Gyventojų skaičius kiekvienoje vietovėje paprastai turi būti ne mažesnis nei 5 000, tačiau neturi viršyti 150 000 gyventojų. Tačiau tinkamai pagrįstais atvejais nustatytos 5 000 ir 150 000 gyventojų skaičiaus ribos gali būti atitinkamai sumažintos ar padidintos.“¹⁴

Jeigu valstybės narės taiko šią leidžiančią nukrypti nuostatą, programoje turi būti pateiktas svarus pagrindimas. Maži miesteliai ir periferinės gyvenvietės gali būti įtraukiami į teritoriją, tačiau pagal 4 kryptį taikoma tikslinė geografinė teritorija neturėtų išeiti už programoje nustatytų kaimo vietovės ribų: pagal Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 61 straipsnio a punktą *Leader* metodu pagrįstos vietos plėtros strategijos turi būti skirtos aiškiai nustatytoms subregioninėms *kaimo teritorijoms*.

Palyginimui: vidutinė *Leader+* vietos veiklos grupės aprėptis – apie 56 000 gyventojų vidutiniškai 1 805 kvadratinį kilometrų teritorijoje. Tačiau iš to nematyti, kokie didelė gali būti variacija; pvz., Airijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Italijoje vidutinis gyventojų skaičius buvo didesnis nei 70 000, o Ispanijoje, Austrijoje, Belgijoje ir Liuksemburge – mažesnis nei 40 000. Švedijoje ir Suomijoje vidutinis teritorijos plotas buvo didesnis nei 4 000 km², o Belgijoje, Liuksemburge ir Nyderlanduose – mažesnis nei 500 km².

¹⁴ Reglamento (EB) Nr. 1974/2006 37 straipsnio 3 dalis.

Akivaizdu, kad teritorijos dydis turėtų būti parinktas atsižvelgiant į kiekvienos šalies ypatumus (pvz., gyventojų tankį). Todėl valstybės narės turi atsižvelgti bent į šiuos du aspektus:

- kuo didesnė teritorija, tuo didesnė kritinė masė. Labiau tikėtina, kad programos valdymo prasme bus pasiekta masto ekonomija, o vietovė veikiausiai (bet nebūtinai) labiau atitiks veikiančios (ir tvarios) darbo rinkos teritoriją;
- kuo mažesnė teritorija, tuo lengviau užmegzti ryšį su vietos žmonėmis, gerinti vietos bendradarbiavimą, stiprinti organizacinius gebėjimus ir vystyti vietos tapatumą. Taigi, kadangi tai yra pagrindiniai *Leader* krypties tikslai, teritorijos neturėtų būti pernelyg didelės.

Todėl pagrindinė valstybių narių užduotis – užtikrinti priimtina dviejų pirmiau minėtų aspektų pusiausvyrą, atsižvelgiant į įgyvendinimo reglamento 37 straipsnio 3 dalyje nustatytus apribojimus.

- 2) Su partneryste susiję kriterijai

Vietos veiksmų grupė turi būti sudaryta iš *Leader II* arba *Leader+* iniciatyvų reikalavimus atitinkančios grupės, *Leader* metodo taikymo patirties turinčios grupės arba naujos grupės, kuri atitinkamoje teritorijoje atstovautų partneriams iš įvairių vietos socialinių ir ekonominių sektorių¹⁵.

Priimant sprendimus ekonominiai ir socialiniai partneriai, taip pat kiti pilietinės visuomenės atstovai, pavyzdžiui, ūkininkai, kaime gyvenančios moterys, jauni žmonės ir jų asociacijos, vietos partnerystėje turi sudaryti ne mažiau kaip 50 proc. Tokiu atveju turi būti užtikrinta pusiausvyrą tarp vietovės socialinės ir ekonominės struktūros ir partnerystės sudėties¹⁶.

Leader veiklos grupės turi būti skiriamos nuo Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 59 straipsnio e punkte minimų 3 krypties viešojo ir privataus sektoriaus partnerysčių, įsteigtų įgyvendinti vietos strategijas taikant tik vieną arba kelias 3 krypties priemones ir ES lygmeniu neribojamų mažiausios leidžiamos privačių partnerių dalies atžvilgiu.

Vietos veiklos grupė turi sugebėti apibrėžti ir įgyvendinti vietovės plėtros strategiją, pasiūlyti integruotą vietos plėtros strategiją ir atsakyti už jos įgyvendinimą¹⁷.

Valdymo institucija turi užtikrinti, kad vietos veiklos grupės pasirinktų administracijos ir finansų vadovą, kuris gebėtų administruoti viešąsias lėšas ir užtikrinti tinkamą partnerystės darbą, arba kad vietos veiklos grupės sudarytų teisėtai suformuotą bendrą organą, kuris užtikrintų tinkamą partnerystės funkcionavimą¹⁸. Turi būti užtikrintas gebėjimas administruoti viešąsias lėšas. Kai kurios vietos grupės gali turėti tokių specialistų savo organizacijose, o kai kurioms gali reikėti pasitelkti kurį nors partnerystės narį arba išorės instituciją, kurie sugebėtų valdyti viešąsias lėšas. Pastarasis modelis yra visiškai tinkamas naujoms VVG teritorijoms,

¹⁵ Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 62 straipsnio 1 dalies b punktas.

¹⁶ Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 62 straipsnio 1 dalies b punktas.

¹⁷ Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 62 straipsnio 1 dalies a ir c punktai.

¹⁸ Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 62 straipsnio 2 dalis.

kuriose nesukaupta *Leader* įgyvendinimo patirties, tačiau neturėtų būti sistemingai taikomas senose VVG.

- 3) Su vietos plėtros strategija susiję kriterijai

Integruota vietos plėtros strategija turėtų būti grindžiama bent šiais elementais (Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 61 straipsnio a–d punktai ir g punktas):

- pagal vietoves rengiamomis vietos plėtros strategijomis, skirtomis aiškiai nustatytoms subregioninėms kaimo teritorijoms;
- vietos viešojo ir privataus sektoriaus partnerystėmis;
- „iš apačios į viršų“ metodu, kai vietos veiklos grupės turi sprendimo priėmimo galias dėl vietos plėtros strategijų rengimo ir įgyvendinimo;
- daugiasektoriniu strategijos parengimu ir įgyvendinimu, grindžiamu sąveika tarp įvairių vietos ekonomikos sektorių dalyvių ir projektų;
- vietos partnerystės veikla tinkle.

Valstybės narės, sudarančios ES–15, yra įpareigos per vietos veiklos grupių atranką teikti pirmenybę tokioms grupėms, kurios į vietos plėtrą yra integravusios bendradarbiavimo priemonę. Be to, pirmenybė galėtų būti teikiama novatoriškoms strategijoms ir kitiems ypatumams.

Tai, kad VVG juridinis asmuo naudoja kitus ES fondus (pvz., kaip grupė, veikianti pagal Europos žuvininkystės fondo 4 kryptį), neturėtų būti jos atmetimo kriterijus. Būtina užtikrinti aiškų priemonių atskyrimą (atskiros partnerystės, projektų atrankos komitetai, atskira apskaita ir strategijų takoskyros nustatymas) ir bendrų veiklos sąnaudų padalijimą.

V skyrius

Vietos plėtros strategijos įgyvendinimas

Vietos veiklos grupei tenka praktinė atsakomybė už vietos plėtros strategijos įgyvendinimą (Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 62 straipsnio 1 dalies a punktas). Pagrindinė sprendimų priėmimo proceso dalis turi vykti vietos lygmeniu, t. y. ten, kur turi būti atliekami pagrindiniai *Leader* krypties įgyvendinimo veiksmai. Decentralizavus valdymo funkciją, valdymo institucija išlieka atsakinga už veiksmingą ir teisingą valdymą (Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 75 straipsnio 2 dalis).

Leader metodo įgyvendinimo modeliai

Ankstesnių Bendrijos *Leader* iniciatyvų įgyvendinimo patirtis parodė, kad valstybėse narėse yra didelių skirtumų, susijusių su vietos plėtros grupės pavedamų užduočių apimtimi. Yra trys pagrindiniai *Leader* metodo įgyvendinimo modeliai, kuriuos pagal *Leader* kryptį dabar taiko valstybės narės:

- VVG turi teisę tik atrinkti projektus;

- VVG turi teisę atrinkti projektus ir mokėti išmokas paramos gavėjams;

- VVG turi teisę atrinkti ir tvirtinti projektus.

Pirmasis modelis (tik projektų atrankos teisės perdavimas) gali būti laikomas pagrindiniu modeliu, atitinkančiu minimalius reikalavimus dėl sprendimų priėmimo perdavimo vietos lygmeniui. Kiti modeliai buvo sukurti valstybių narių iniciatyva.

Pagal pirmuosius du modelius tinkamumo patikrą prie patvirtinant projektą atlieka mokėjimo agentūra arba valdymo institucija, arba kokia nors kita įgaliota vieša institucija. Ši administracinė patikra turėtų būti *tik* teisinio veiksmų tinkamumo patikra, bet ne kokybės ar projekto svarbos vietos strategijai vertinimas. Tokia patikra turėtų būti taikoma tik tiems projektams, kuriuos jau atrinko VVG. Šios institucijos neturėtų papildomai tikrinti ir (arba) svarstyti projektų arba projektų sąrašų, kuriuos VVG atmetė.

Valdymo institucijos turėtų mokėjimo agentūroms parengti aiškias rekomendacijas dėl jų vaidmens *Leader* krypties sprendimų priėmimo procese.

Siekiant užtikrinti sprendimo priėmimo skaidrumą ir išvengti galimo interesų konflikto pagal visus įgyvendinimo modelius turėtų būti tinkamai atskirta atsakomybė. Paprastai nė vienas asmuo, dalyvaujantis rengiant projektą, neturėtų dalyvauti projektų atrankos arba patvirtinimo procese. O asmenys, dalyvaujantys projektų atrankos arba patvirtinimo procese, neturėtų dalyvauti vykdant mokėjimo paraiškų kontrolės funkcijas.

Pagrindinės VVG administracinės užduotys

Visiems minėtiems įgyvendinimo modeliams bendros pagrindinės VVG administracinės funkcijos yra šios (žinoma, jos turi būti suderintos su nacionaline arba regionine administravimo sistema):

1. kvietimų teikti paraiškas rengimas ir skelbimas, įskaitant vietos atrankos kriterijų nustatymą (periodiniai arba nuolatiniai kvietimai teikti paraiškas);
2. paraiškų priėmimas;
3. projektų vertinimas;
4. projektų pirmumo nustatymas ir pasirinktų projektų sąrašų pateikimas valdymo institucijai, be kitų dalykų, nurodant paramos dydį, arba nuolatinis atrinktų projektų teikimas valdymo institucijai;
5. strategijos įgyvendinimo stebėjimas (įskaitant atrinktų projektų įgyvendinimo stebėjimą);
6. strategijos vertinimas.

Pagrindinė valdymo institucijos užduotis turėtų būti palengvinti VVG darbą vietos lygmeniu, suteikiant VVG reikiamą įgyvendinimo ir priežiūros sistemą, skirtą stebėti įgyvendinimą vietos lygmeniu. Mokėjimo agentūra savo ruožtu daugiausia dėmesio turėtų skirti kontrolės užduotims, susijusioms su tinkamumo taisyklių laikymusi.

Projektų atrankos procedūra

VVG, remdamosi vietos projektų atrankos kriterijais, atlieka kokybinį projektų vertinimą, kurio metu, be kitų dalykų, įvertina ir atitiktį vietos plėtros strategijai. Projekto vertinimas turėtų būti paaiškintas ir pagrįstas dokumentais, įrodančiais, kad sprendimas yra priimtas remiantis nuosekliais ir tinkamais atrankos kriterijais, todėl yra patikimas ir teisingas. Priimti projektų atrankos sprendimus paprastai patikima iš partnerystės narių išrinktam organui (komitetui, tarybai ir t. t.).

Turi būti įdiegtos procedūros, skirtos užtikrinti visų sprendimų skaidrumą ir tinkamą viešumą (pvz., VVG interneto svetainėse skelbiant projektų atrankos posėdžių protokolus) ir išvengti interesų konfliktų. Bet kuris projektų atrankos komiteto narys, turintis su projektu susijusių interesų, turėtų deklaruoti tokius interesus ir nedalyvauti balsuojant.

Deklaracijoje turėtų būti apibūdintas atrankos nario ryšys su paraiškos teikėju. Ši informacija taip pat turėtų būti įrašyta į protokolą. Pvz., interesų konfliktas kyla tada, kai projektų atrankos komiteto nario funkcijų atlikimui kyla pavojus dėl priešasčių, susijusių su šeima arba ekonominiais interesais (pvz., atrankos komiteto narys yra paraiškos teikėjas).

Be to, VVG turėtų taikyti vidaus taisykles, kuriomis būtų užtikrinta, kad partnerystės per projektų atrankos posėdžius nenustelbtų vietos valdžios institucijos, pvz., galėtų būti taikomas reikalavimas, kad privataus sektoriaus atstovai bet kuriame posėdyje, kuriame priimami sprendimai, turėtų ne mažiau kaip 50 proc. balsų (62 straipsnio 1 dalies b punktas).

Skundų teikimo tvarka

Turi būti taikoma skundų teikimo tvarka, kad paraiškos teikėjas už projekto patvirtinimą atsakingai institucijai (valdymo institucijai arba VVG, atsižvelgiant į taikomą įgyvendinimo modelį) per nustatytą laikotarpį nuo neigiamo sprendimo priėmimo dienos galėtų pateikti skundą.

Išmokų mokėjimo funkcija

Yra du išlaidų patvirtinimo ir išmokų mokėjimo galutiniam paramos gavėjui modeliai:

1) decentralizuotas modelis, pagal kurį grupė yra tiesiogiai atsakinga pradinį projekto pabaigimo patvirtinimą ir išmokų mokėjimą, – visuotinių dotacijų sistema. Visuotinę dotaciją valdo pati VVG arba agentūra partnerė, įtraukta į VVG sudėtį arba veikianti nepriklausomai nuo vietos grupės.

Reglamento (EB) Nr. 1290/2005 6 straipsnio 1 dalyje nuodytos mokėjimo agentūros atliekamos užduotys ir toliau teigiama: „Šių užduočių, išskyrus Bendrijos pagalbos išmokėjimą, vykdymas gali būti deleguojamas.“ 6 straipsnio 1 dalyje minimas „Bendrijos pagalbos išmokėjimas“. Kaimo plėtros srityje galutiniam paramos gavėjui paprastai išmokama viena viešoji dotacija, bendrai finansuojama ES ir valstybės narės, taigi galutiniam paramos gavėjui mokamai išmokai 6 straipsnio 1 dalis netaikoma, todėl tą išmoką turi išmokėti vietos veiklos grupė. Mokėjimo agentūrai paliekama tvarkyti tik dotacijos ES dalies grąžinimą kitai valdžios institucijai arba organui.

Jeigu valstybė narė pasinaudoja šia galimybe, mokėjimo agentūra išlieka visiškai atsakinga už visos pagrindinės operacijos teisėtumą ir teisingumą, įskaitant ES finansinio intereso apsaugą, taip pat atitinkamų išlaidų deklaravimą Komisijai ir deramą sąskaitų tvarkymą. Pvz., VVG gali naudoti mokėjimo agentūros parengtą kontrolinį tinkamumo kriterijų sąrašą, atitinkantį

susijusius finansų teisės aktus. Patikrą pagal šį kontrolinį sąrašą turi atlikti VVG. Visa byla turi būti kontrolės tikslais saugoma tiek laiko, kiek nustatyta atitinkamuose teisės aktuose. Dotacijų skyrimo sistema bus tikrai veiksminga tik tuo atveju, jeigu į vieną paketą bus sutelktos visos viešosios lėšos (toliau žr. dėl lėšų sutelkimo laipsnio). Jeigu bus decentralizuotas tik Europos lėšų skyrimas, o VVG kiekvieno projekto atveju turės teikti paraiškas dėl dalinio nacionalinio finansavimo, lankstumo teikiamos naudos neliks visiškai. Visuotinių dotacijų atveju būtina užtikrinti tinkamai koordinuojamą finansinių srautų valdymą.

2) Pagal labiau centralizuotą modelį išmokas moka mokėjimo agentūra. Galutinis paramos gavėjas per VVG pateikia mokėjimo prašymą mokėjimo agentūrai (VVG praneša mokėjimo agentūrai, kad išmoką galima mokėti) arba jį tiesiogiai pateikia mokėjimo agentūrai, o kopiją – VVG. Mokėjimo agentūra atlieka tiesioginę išmoką galutiniam paramos gavėjui ir apie tai praneša VVG. VVG turi būti informuojamas stebėjimo ir jų strategijos vertinimo tikslais.

Abi sistemos buvo taikomos ir pagal *Leader+* iniciatyvą veikusioms VVG. Abu metodai turi ir pranašumų, ir trūkumų. Tačiau daug kas priklauso nuo administravimo patirties ir tvarkos. Pvz., kai kurios valdžios institucijos gali atlikti tiesiogines išmokas paramos gavėjui iš karto po to, kai iš grupės gauna dokumentus, nesikišdamos į sprendimo priėmimo procesą. Tačiau kitais atvejais šiuo tikslu gali būti taikomi daug pastangų reikalaujantys dvigubos patikros procesai, dėl kurių procedūros atliekamos gerokai lėčiau ir apribojamas grupės gebėjimas priimti sprendimus ir užtikrinti rezultatus.

Rekomenduojama, kad finansinių schemų aprašuose būtų nurodytas ilgiausias terminas, per kurį turi būti atliktos išmokos paramos gavėjams arba, jeigu taikytina, atliekamos grąžinamosios išmokos VVG, kad VVG galėtų patikimai atlikti planavimo užduotį ir numatyti išlaidas.

Kontrolės priemonės

Tarybos reglamento (EB) Nr. 65/2011 (nustatančio Reglamento (EB) Nr. 1698/2005 kontrolės procedūrų įgyvendinimo taisyklės) 28f straipsnio 2 dalyje (buvusi 33 straipsnio 1 dalis) valstybėms narėms leidžiama oficialiai deleguoti kontrolės užduotis VVG, jeigu tai susiję su išlaidomis pagal 63 straipsnio a punktą (priemonė vietos plėtros strategijos įgyvendinimas) ir b punktą (priemonė bendradarbiavimas). Administracines patikras, susijusias su prašymų teikimu ir išmokų mokėjimu, įskaitant su investicijomis susijusius vizitus vietoje, gali atlikti VVG. Tačiau kompetentinga institucija išlieka atsakinga už patikrinimą, ar tos VVG turi administracinių ir kontrolės gebėjimų, kad galėtų atlikti šį darbą, ir turi vykdyti periodinę VVG veiklos kontrolę, įskaitant apskaitos patikras ir administracinių patikrų kartojimą pasirinkus tam tikrą imtį.

Jeigu VVG tokių įgaliojimų nėra gavusi, rekomenduojama pranešti VVG apie patikrų rezultatus arba leisti VVG darbuotojams dalyvauti vizituose arba patikrinimuose vietoje. Taip VVG galės stebėti vietos plėtros strategijos įgyvendinimą ir lavinti įgūdžius tinkamumo taisyklių ir finansų valdymo srityse.

Už patikrinimus vietoje išlieka atsakingos kompetentingos institucijos. Tikrintina imtis turi atitikti santykinę *Leader* išlaidų dalį.

Bendras finansavimas

EKPT *Leader* grupės atkreipė dėmesį į tai, kad kai kuriose valstybėse narėse sunku užtikrinti bendrą viešąjį finansavimą. Dabartinėms problemoms spręsti gali būti taikomi tokie praktiniai sprendimai:

- nacionalinių, regioninių ir (arba) vietos fondų steigimas, siekiant užtikrinti, kad paramos gavėjai gautų bendrą viešąjį finansavimą kartu su EŽŪFKP parama;
- paraiškų teikimo dėl ES ir nacionalinio finansavimo bendrų formų naudojimas.

Jeigu nacionalinį viešąjį finansavimą paramos gavėjas gauna atskirai, VVG gali atlikti svarbų vaidmenį gaudama arba teikdama nacionalinį viešąjį bendrą finansavimą arba jo dalį.

Stebėjimas ir vertinimas KPP lygmeniu

Nustatyti specialūs *Leader* rezultatų rodikliai (lentelės O.41 (1)– 0.431). Lentelėje O.41 (2) nurodomas projektų ir nparamos gavėjų skaičius. Duomenys turėtų būti suskirstyti pagal atskiras 1, 2 ir 3 krypčių priemones. Jeigu projektų negalima susieti su konkrečia priemone, jie, atsižvelgiant į tikslus, kurių tie projektai padeda siekti, pagal atskiras kryptis turėtų būti įskaičiuojami į kategoriją „Kiti“. Duomenys apie paramos gavėjus toliau padalijami į grupes „asmenys“, „privatus sektorius“, „viešasis sektorius“, „VVG“; asmenys suskirstomi pagal lytį ir amžių.

Leader metodui specialių rezultatų ir poveikio rodiklių nenustatyta, nes šis metodas yra kitų krypčių tikslų siekimo priemonė.

Leader metodas vertinamas atsakant į aštuonis specialius bendros stebėsenos ir vertinimo sistemos vertinamuosius klausimus:

41 priemonė. Trys klausimai susiję tik su kokybiniu *Leader* metodo poveikio vertinimu. t. y. jie skirti tam tikriems *Leader* metodo aspektams (valdymo gerinimas, savaiminio vystymosi potencialo pasitelkimas, daugiasektoriniai metodai ir bendradarbiavimas). Vienas klausimas susijęs su tuo, kiek *Leader* metodas padėjo siekti 1, 2 ir 3 krypties tikslų.

421 priemonė. - Kiek parama padėjo skatinti bendradarbiavimą ir keitimąsi geriausia patirtimi? - Kiek bendradarbiavimo projektai ir (arba) keitimasis geriausia patirtimi pagal *Leader* metodą padėjo siekti tikslų, nustatytų pagal vieną arba kelias iš kitų trijų krypčių?

431 priemonė. Kiek dėl paramos padidėjo vietos veiklos grupių ir kitų partnerių dalyvaujančių įgyvendinant vietos plėtros strategijas, gebėjimai? Kiek parama padėjo stiprinti gebėjimą įgyvendinti *Leader* metodą?

Stebėjimas ir vertinimas vietos (VVG) lygmeniu

Prieš pradėdant įgyvendinti vietos plėtros strategiją, VVG lygmeniu turi būti įdiegta vietos plėtros strategijos stebėjimo ir vertinimo sistema. Su šiomis užduotimis susijusios išlaidos turėtų būti remtinės pagal dalinę priemonę vietos veiklos grupės veikla.

Stebėjimas

Strategijos įgyvendinimo oficialaus stebėjimo ir ataskaitų teikimo procedūras ir susijusias atitiktis patikras veikiausiai nustatys valdymo institucija arba jos bus išdėstytos programos gairėse. VVG turėtų nurodyti, kaip jos ketina laikytis šių reikalavimų.

Vietos plėtros strategijos tikslai turi būti nustatyti aiškiai nurodant rezultatus, kuriuos reikia pasiekti vietos lygmeniu, taigi turi būti nustatyta aiški kasdienio programų valdymo sistema ir rekomendacijos, taip pat veiklos kontrolės ir atskaitomybės pagrindai, kuriais remiantis būtų galima teikti reguliarias ataskaitas ir rengti metinę ataskaitą. Atskiros VVG stebėjimo sistemos nėra. Turėtų būti reikalaujama, kad VVG teiktų valdymo institucijai ataskaitas apie jų remiamų projektų įgyvendinimo pasiekimus ir rezultatus, taikydamos panašią ataskaitų teikimo formą, kaip ir kitų kryptų atveju. VVG metinės stebėjimo ataskaitos turėtų prisidėti prie metinio KPP stebėjimo. Projekto įgyvendinimo stebėjimas (projektų finansinės ir fizinės pažangos vertinimas) yra būtinas tam, kad būtų galima užtikrinti vietos plėtros strategijos įgyvendinimo stebėjimą. Todėl svarbu, kad VVG aiškiai ir plačiai suvoktų KPP tikslus ir kad jos mokėtų taikyti stebėjimo rodiklius bei gebėtų įtraukti į strategiją šiek tiek informacijos apie tai, kaip tie rodikliai padės siekti tų tikslų.

Vertinimas

VVG, vertindamos savo veiklą, daugiausia dėmesio turėtų skirti pasirinktiems klausimams, susijusiems su jos vietos plėtros strategijos tikslais, taip pat bendriesiems vertinimo klausimams, pvz., susijusiems su *Leader* metodu ir pridėtine verte. Vertindama savo veiklą, VVG turėtų daugiausia dėmesio skirti šiems klausimams:

- VVG vidaus darbo procedūroms;

- paramos gavėjų pasitenkinimui VVG paslaugomis ir jų atsiliepimams apie jas;

- suinteresuotųjų subjektų VVG poveikio vertinimui.

Valdymo institucija turėtų parengti VVG vidaus vertinimo rekomendacijas.

Vertinimo specialistai turėtų išmokyti VVG vertinti savo veiklą.

Be kitų priemonių, VVG pagal Bendrijos *Leader+* iniciatyvą turėtų pasitelkti darbo grupes, rengti konsultacijas su bendruomene ir suinteresuotais subjektais, organizuoti VVG posėdžius ir pasitelkti konsultantų pagalbą.

Valdymo institucijos turėtų apsvarstyti VVG galimybę reguliariai peržiūrėti ir iš dalies keisti vietos plėtros strategiją, panaudojant stebėjimo ir vertinimo rezultatus.